

UDA IKASTAROA. Donostian ekainaren 16, 17 y 18an

FEMINISMO ETA ZAHARTZEAREN INGURUAN ONGIZATEAREN GIZARTEA ERAIKITZEN (EAEN): EGUNGO ETA ETORKIZUNEKO ADINEKO PERTSONAK

Idea esanguratsuenen LABURPENA. *Elisabet Arrieta.*

Elisabetek hiru egunetan jasotako diskurtsoen koherentzia eta adinekoen egoeraren aurrean diagnostiko partekatua nabarmendu ditu.

1.- ADINEKO PERTSONA BERRIAK ETA BETIKO GAZTEAK. **Javier Yanguas Lezaun.**

Adineko pertsonen harremanen arloa nabarmendu du. Aldaketa-testuinguru batean, aldaketa demografikoak – adinekoak gero eta ugariagoak –, baina baita aldaketa kualitatiboak ere – prestatuagoak, beren eskubideak hobeto ezagutzen dituztenak, ekonomikoki independenteak diren emakumeak...–. Bizitzaren hedapenak, oro har, hobekuntza dakar, kognitiboa ez ezik, adinean aurrera egin ahala hobeto baikaude. Eta osasunean hobera egin duten arren, pertsona horiek gehiago jabetzen dira hauskortasunaz, oso kolektibo heterogeneoa eta konplexua izanik. Bizi-zikloaren eta zahartzaroaren konplexutasuna nabarmentzen da, eta zahartzarora garapen pertsonaleko etapatzat hartzen da. Geriatrian, gerontologian jarduten direnak oraindik ez dira jabetu gertatzen ari diren aldaketa garrantzitsu hauetaz. Oraindik ere pisu handiegia jartzen da alderdi fisikoan, osasunean, eta Yanguasen ustetan bizitzarako bitarteko izan behar du honek, eta ez helburua bera. Harremanei dagokienez, gehiago biziko gara beste kohorte batzuekin, beste belaunaldi batzuekin; harreman hori kalitatezkoa izatea da erronka. Aditu honek familiak ardatz gisa, aingura gisa, mendekotasun arazoei erantzuteko duen garrantziaz hitz egin du. Beste belaunaldi batzuekin bizikidetzat asko luzatu da; izan ere, seme-alabak inoiz baino urte gehiago bizi dira gurasoekin, eta heldu asko oraindik gurasoekin bizi dira, 60. hamarkadan sartuta egon arren. Erronka bat da; hala ere, isolamendu sozialaren arriskua; oso esanguratsua bait da, batez ere osasun onik ez duten pertsonentzat. Gaur egun 20-25 urteko tartea dago erretiroa hartu ondoren, eta ez genuke zabor-denboratzat hartu behar (saskibaloian bezala). Ez da gauza bera edozer gauza egitea: zentzuz bete behar dira urte hauek. Aurreikuspenen arabera, 2031n biztanleen %25a 65 urtetik gorakoak izango gara. Garrantzitsua da guztion onerako proiektu indibidualak eta kolektiboak sustatzea. Zahartzaro ona bizitzeko, beharrezkoa da baliabide pertsonalak lantzea, norberarekin egotea. Berriro planteatu behar da nora goazen: izatean zentratzea, bizitzara bideratuta, ongizate kolektiboarekin lotutako ongizate pertsonalean, komunitatearekiko konpromisoan. Gazteen zainketen etika logika horretatik oso urrun dago, zaintza jasotakoaren antzekoa izan behar dela espero dezakegun arren. Belaunaldien arteko elkarriketaren beharra nabarmendu du Javier Yanguasek.

2.- ¿IKASTEKOTAN, AHAZTEN IKASI? HEZKUNTZA ADIN GUZTIETAN. **Nélida Zaitegi.**

Neli hezkuntza zer den hausnartuz hasi da. Gaurko eta atzoko adinekoen beharrak berdinak al dira? Zer da zaharra izatea? Hitz hau aldarrikatzen du. Interesgarria da bizitza luzatzea, baina ez da nahikoa. Etapa honi zentzua bilatu behar diogu, zentzuzko zahartzaroa bilatu, adinekoen ongizatea eta duintasuna bilatu. Hezkuntzaren garrantzia funtsezkoa da gure rolak eraikitzeko eta paradigmak aldatzeko: adinekoen zereginari dagokionez zaharkituta geratu diren portaera guztiak desikasi behar ditugu. Gizatiartuko duen gizarte bat behar dugu, eta, beraz, beharrezkoa da galderak egiten jarraitzea (pentsamendu kritiko-sortzailea), bizitza osoan zehar ikasten jarraitzeko modua baita, gu geu izateko, ingurune gizatiarrago eta gizatiarrago baterantz. Nélida izatean, geurean (herritartasunean) eta inguratzen gaituen munduari begira jarri da, eta gobernantzaren, konpromiso sozialaren, jasangarritasunaren eta ekonomia jasangarriaren beharrak gogorarazi ditu, ziurgabetasunen testuinguruan. Eta orain zer? Nolakoak izan nahi dugu, zer irabazi/galdu dugu? Nolakoak dira gure harremanak eta nolakoak izatea nahi dugu? Kontratu sozial berri bat behar dugu (herritartasuna, zaintzaren etika, erantzukizuna eta elkartasuna betebeharrak etiko gisa), humanizazio-maila handiago batera jauzi egiteko. Nagusiok galdera-sortzaileak gara, HAU GURE GARAIA ERE BA DA, eta irtenbidearen parte gara.

3.- HERRITARRENTZAKO ONGIZATEA: ETORKIZUNeko PENTSIOAK. **Eduardo García Elosua.**

Eduardok, Covidek pentsioetan (ERTES) izandako eragina aipatu zuen haseran, ongizate-estatua, Estatuaren esku-hartzea, Otto von Bismarck... Ongizate-estatua ez da ondo zahartu: Enplegu gutxi dago, estaldura txikikoa, arrisku sozialak daude, zerbitzu publikoen kalitatea murriztu egiten da. Benetan, ahula babesten al da? Ongizate-estatuaren iraunkortasunerako bidegurutze baten aurrean gaude. Pentsioen eztabaida oso konplexua da. Eduardok, Yanguasek bezala, belaunaldien arteko itun baten beharra azpimarratu du. Beharrezkoa da pentsio-sistema publikoaren garrantziaz fidatzea eta horren berri ematea. Pentsio pribatuak osagarriak dira, ez baztertzailak. Pentsioen nahikotasuna eta iraunkortasuna defendatzearen garrantzia funtsezkoa da. Pentsioen elkartasuna, banaketa, nahikotasuna eta iraunkortasuna eztabaida politiko eta ideologikoaren menpe daude soilik. Bilakaera demografikoak Baby Boomeko belaunaldien erretiroarekin duen erronkak iraungitze-data du. Pentsio-sistemaren iraunkortasunaren eztabaida demografian eta ekonomian bakarrik zentratzea sistema neoliberalaren garaipena da. Egungo pentsioak jasangarriak dira, aberastasun nahikoa dagoelako, eta kontua horren banaketa desorekatua da. Herrialde bat aberatsa izango da pertsonak zaintzen baditu, pertsonentzako baldintza hobekak aurreikusten baditu. Pentsioek eta Gizarte Segurantzak, oro har, ez zegozkien gastuak bere gain hartu dituzte. Mobilizatu eta itunak lortu behar ditugu. Gaur egun gobernu aurrerakoia dugun egoera aprobetxatu behar da. Genero-arrakala pentsioetan dago oraindik ere, bi arrazoirengatik: soldata-arrakala eta emakumeek zaintzak lehenestea – Lan-bizitzaren aldean –. Gaur egun (2021/06/17) ez dago adostasunik iraunkortasun-faktoreari dagokionez.

4.- EMAKUMEON GAURKOTASUNA ETA ETORKIZUNA: BEGIRADA ANTROPOLOGIKO BAT. **Mari Luz Esteban Galarza.**

Emakume zaharrak: beharrezko iraultza. Adineko emakumeak errealitate berri bat bizitzen ari dira (frankismoaren aurkako borroka, emantzipazio ekonomikoa, antisorgailuak, abortua... aldarrikatu ondoren). Teoria feministak gizartea nola ordenatzen den aztertzea ahalbidetzen du, eta behaketa honetan adineko emakumeena da antzematen den hauskortasunetako bat. Erreferentzia intelektualak: Ana Freixas, Teresa del Valle, Mónica Ramos, Paulina Osorio ... Adineko emakumeen artean aniztasun handia nabarmentzen da, eta, bestalde, IKUSTEZINAK-IKUSTEZIN GAINDIKOAK (SOBREINVISIBLES) dira. Gizarte adultzentriko eta osasun-zale batean bizi gara, eta begirada negatiboa edo idealizatua jartzen du adinekoen gainean, biak errealitateetik kanpo. Zahartzarora etapa finalista bat bezala bizi da, heriotzaren ataria bezala, baina zahartzarora prozesu dinamiko bat da, bizitza oso baten emaitza, jaiotzen garenetik zahartzen gara (Simone de Beauvoir). Adinak gehiegi bereizten dira. Kulturari lotutako ikuspegia da hau (ez da berdin gertatzen kultura guztietan). Birkontzeptualizatu dezagun zahartzarora, aldarrikatu dezagun zahartzaro sortzailea, ez bakarrik egokitzapenekoa, baita prestakuntzakoa ere. Azterketako ardatz nagusiak: 1. ardatza: prekarietate ekonomikoa: alargunak, lan-merkatuan sartu-irtenak - emakume batek zenbat eta gehiago zaindu, orduan eta pobreago egiten da-. 2. ardatza: bizikidetzeta eta gizarte-harremanak: gure harremanen erdigunea familia nuklearrean oinarritzen da. Hala ere, badaude bitarteko formulak. Etxebizitzak ere eredu bakar bati jarraituz diseinatzen dira. Bizikidetzeta gazteak garenean planteatu behar da. Emakume ezkongabearen estigmatizatzea. 3. ardatza: zaintzak. Zaintzaren etika baten beharra; zerbitzu publikoen gabezia nabarmena. Ezin da onartu zaintzarekin lotutako irabazi ekonomikoa. Antolakuntza eta talde lana aldarrikatzen ditu Mariluzek. 4. ardatza: gorputza, osasuna eta sexualitatea. Gaztetasunari eta argaltasunari lotutako edertasun-irudia; edertasuna ezarritako kanon zurrinak baino askoz gehiago da. Eredu alternatiboak falta dira. Emakumeak urte gehiago bizi dira, baina gaixo ere gehiago egoten dira, eta mediku-arreta ez dago haien beharretara egokituta. Adineko emakumeen sexualitatea, beren aniztasunean ere, hobekien gordetako sekretua da. 5. ardatza: heriotza: ongi hiltzea, heriotzan laguntzea, garaiz hiltzea eta bertan begiak zabalik sartzea eta eutanasia ere aipatu dira. 6. ardatza: adineko emakumeen aurkako indarkeria matxista ikusezina da. Indarkeria matxistaren aurrean laguntza eskatzen dutenak 50 urtetik beherako emakumeak dira. Euskal Autonomia Erkidegoan 15 Emakumeen Etxe daude, eta udalerrri horretako berdintasunarekin zerikusia duen guztia batzen da bertan. Mariluzek zahartzaroko aktibismorako deia egin du.

UPV EHU

5.- EMAKUMEAK EUSKAL INGURUMARIAN: GAURKOTASUNA ETA ETORKIZUNA. **Izaskun Landaia.**

EMAKUNDEK adineko emakumea ikusarazteko duen interesa nabarmendu zen. Kolektiboaren heterogeneotasuna. Irabaztea hainbeste kostatu den autonomia galtzen da, galera funtzionalari lotuta. Azterlana: “Emakume Helduen Ahalduntze Prozesuak Euskal Autonomia Erkidegoan”. Adineko emakumeei ahotsa eman behar zaie haiei dagozkien politiketan hobeto asmatzeko. Izaskunek Euskadiko lege-esparrua deskribatu du: Emakumeen eta Gizonen Berdintasunerako 5/2005 Legea, Berdintasunaren aldeko eta Emakumeen aurkako Indarkeriaren aurkako Herri Ituna, Institutuaren hainbat programa (Nahiko!, Beldur Barik, Gizonduz, Jabetuz, Begira, Kode deontologikoa: Berdintasunerako dekalogoia). Hezkuntzaren/komunikazioaren garrantzia balioak aldatzeko. Emakumeen ahalduntzea funtsezkoa da berdintasuna lortzeko. Izaskunek ere belaunaldien arteko komunikazioaren garrantzia azpimarratu du.

6.- ADINEKO EMAKUME BERRIA: EMAKUME PENTSALARI BATEN GOGOETAK. **Arantxa Urretabizkaia**

Zahar gisa definitzen du bere burua: kosta egin zaio zaharra izatea, eta denbora asko darama libre izaten saiatzen, ikasten eta desikasten. Emakume batzuek ez ditugu gauzak egiten ez uzten ez digutelako, ez ditugu egiten ausartzen ez garelako. 1900etik urtero hiru hilabeteko bizitza irabaziz joan gara, baina ez dakigu zer egin eskupeko honekin. Heldutasunaz haraindiko dragoiak daude lurralde ezezagun horretan: orain benetako kartografia egiteko garaia da. Denok zahartzen gara, baina ez dugu egin nahi. 68ko maiatzean, gailurra gaztea izatea zen; 50 urte geroago, hau bueltan datorren boomerang bat bezala astinduz etorri zaigu. Ez gaude irakasteko, izan ere, agian inori ez zaio interesatzen irakatsi behar duguna; ikasteko gaude, zahartzaro tradizionalari buelta ematen, aldatu egin baita, aldatu nahi baitugu. Betiko gazte itxura gorde nahi izatea patetikoa gerta daiteke. Zahartzarora konformista edo ez-konformista izan daiteke, baina pentsamendua eta ideologia falta dira: zahartzarora zama (asistentzia, osasuna), galera, arazo gisa ikusten da, ez konponbidearen parte gisa. Gure bizitzako lehen 20 urteetan gertatu zitzaiguna kontatzen dugu, baina ez dugu proiekturik bizitzako azken 20-25 urteetarako. Helburuak ez du izan behar bizirautea, zalantza egitea, atsedean hartzea eta gozatzea, erabakiak hartzen diren lekutik kanpo: EZ DA NAHIKOA. NI-NI izan gaitezke ere, baino bere populazioaren %25 horren potentziala aprobetxatzen dakiten herrialdeek abantaila izango dute. Ahalduntzea nahi dugu, ahaldunduta nola jarraitu aukeratu ahal izatea, infantilizatuak ez izatea, gure eskubideak defendatzea. Orain erretiratzen ari dira adineko errebelde horiek (50. eta 60. hamarkadetako gazteak): matxinada asiloetan. Eskubideak eta betebeharrak ditugun pertsonak gara. Zahartzea erronka bat da: gizateriaren zati handi baten etorkizuna, autodeterminazio pertsonalarekin, gizartearekin konprometituta: AUSARTU GAITEZEN!

7.- EUROPAKO INGURUNEA: GAURKOTASUNA ETA ERRONKAK. **Izaskun Bilbao Barandica.**

Izaskunek dimentsio europarrean kokatu gaitu, partaideek planteatu dizkioten galderen argitan gure eguneroko errealitateak urrun geratzen den arren, ezin dugu begien bistatik galdu. Datu batzuk:

2010: biztanleen %19, 65 urtetik gorakoak ziren eta %6, 80 urtetik gorakoak.

2050: biztanleen %30, 65 urtetik gorakoak izango dira eta %12, 80 urtetik gorakoak.

2050ean, Europako biztanleriaren batez besteko adina 50 urtekoa izango da. Eta %20 adineko emakumeak izango dira, eta horrek pobrezia gaia berrikustera garamatza, pentsio-arrakala % 39koa izango baita. Beraz, erronka handiak izango ditugu pentsioei eta osasunari dagokienez. Europa pobreagoa eta hutsalagoa izango da biztanleria aktibo gutxiagorekin. 2012. urtea zahartze aktiboaren eta belaunaldien arteko elkartasunaren Europako urtea izan zen, eta une horretan hainbat ekintza landu ziren zahartze aktiboari, ekonomiari eta politikari dagokienez. Gizarte-zutabea Europaren kezkaren funtsezko elementu gisa: 2008ko krisi ekonomikoaren ondoren Europak aplikatutako austeritate-politikekin, herritarrak Europako proiektutik urrunduz ziren. Badirudi COVIDen eraginak aldatu egin duela errealitate hori, Europaren erantzuna desberdina izaten ari baita, itzuli beharrik gabeko laguntza garrantzitsuak eskainiz eta kideen zorpetzea partekatuz (Europako Funtsak: Next Generation). 2021ean "Zahartzeari buruzko Liburu Berdea" argitaratu du Europako Komisioak, sektorean lan egiteko erreferentzia-esparru bat ahalbidetzen diguna. Gaur egungo Europako paradigma-aldaketak bereziki azpimarratzen du zilar koloreko ekonomia (Silver economy) (ekonomiaren bi alderdietan: zainketetan eta adineko pertsonen gastu-gaitasunean). Gogoratu adinekoen parte-hartze aktiboaren garrantzia. Liburu berdeak oso ekarpen gutxi jaso ditu gizarte eragileen aldetik.

8.- BIZI PROIEKTUAREN ZIKLO BERRIA ESTREINATZEN. **Mª Jesús Goikoetxea Iturregi**

Mariajesusek, gaiari buruzko sarrera baten ondoren, autoerrealizazioaren zentzuaz, zahartze-ereduez eta zentzu pertsonaleko esanahidun bidaiak hitz egin digu. Hasteko, gogora ekarri du jaiotzen den edozein pertsonak zaharrera iristeko aukera berberak izatearen garrantzia. Oroitarazi digu mendekotasunak konfiantza izaten irakasten digula: autosufizienteak garela ikasten digu. Zahartzea bizi-zikloaren etapa gisa ikusten du, hiru oinarriekin: hazkunde pertsonaleko prozesu baten existentzia, izan gaitezkeena izatera iristearen oinarri etikoa eta aniztasun moral anitza, pertsona bakoitzak bere bizi-proiektua sortzeko. Bakoitzaren baitan dago norberaren garapenerako aukera, aurkikuntza gisa. Haztea, hauskortasunetik eta mendekotasunetik ere hazten jarraitzea, eta horrek gaitasun berriak garatzera garamatza. Zeintzuk dira nire beharrak? Bidaiariak izan behar dugu, ez arloak: helburu baten atzetik goaz eta bidaiari atsegina lortzen dut. Zentzuzko bizitzak hiru osagai ditu: 1. Norantz? Bizitza-proiektua, orientazio jakin batekin. 2.- Arrazionaltasuna, zergatik?, balioekin. 3. Sentiberatasuna,

emozioekin, zer poza sortzen dit? Nire sentsibilitateetik ere, aukerak egiten ditut. Ez daude bi bidaia berdin. Gure bizitzan hiru krisi biziko ditugu: identitatearena, kide izatearena eta autonomia edo mendekotasunarena (gerondoleszentzia). Zahartze-eredu desberdinak daude, bakoitza bere berezitasunekin, baina guztiek oinarritzko alderdi batzuk partekatzen dituzte: bizitza autoburutua, besteekin eta besteentzat bizitzea eta bidezko erakundeekin bizitzea. Harremanak simetrikoak izan behar dute beti: pertsona horrek zerbait ematen didanean bakarrik zaintzen da ondo mendekotasun handia duen pertsona bat. Mariajesusen ustez, garrantzitsua da egitea eta eragitea, eta garrantzitsua da zure bizitzan gauzak egitea (ez edozer gauza). Zaharra izateak bere hezkuntza programa darama motxilan, proiektu izaten jarraitzen dugu amaieraraino. Eskubideak ez dira galtzen, hil arte irauten dute. Harremana, elkarrizketa eta gainontzeko gizakiak funtsezkoak ditugu.

9.- ZER IZAN NAHI DUZU HANDITAN? BIZI-ZIKLOAREN ETAPA BERRIRAKO BIZITZA-PROIEKTUA. **Xabier Garagorri Yarza.**

Xabierrek dimentsio indibidualetik dimentsio kolektiborako urratsaren garrantziaz hitz egin digu, sozialki baliotsua dena. Zahartzaroko bizi-ereduak eguneratzeko erreferentziazko ereduen beharrari buruz, bizi-zikloaren etapa berria bizitzeko modu berri horiei zuzendutako galderak eginez. Zer izan nahi duzu handitan? Galdera egokia da, eta berriro erantzun beharko diogu, nork bere bizitza-helburutik, bizitza betea lortzeko asmoz. Horretarako, pertsonen oinarritzko behar guztiei erantzun beharko zaie; biziraupen-premietara mugatzen ez diren beharrei, baizik eta gizartearen onerako eta giza gaitasunen garapen integralerako behar diren premia guztiak barne hartzen dituztenei. Biziraupen-premiez gain, badira – eta aurrekoak bezain oinarritzkoak dira bizitza betea lortu nahi bada – behar afektiboak, natura zaintzeko eta teknologia erabiltzeko beharrak, premia ludikoak, artistikoak eta estetikoak, eta bizitzari zentzua emateko beharra. Xabierrek *Bizitza Betea-Vida Plena* proiektua aipatu du, behar horien guztien arteko erlazioa kontuan hartzen duena, ez baitira independenteak, baizik eta elkarri eragiten diotenak. Etengabeko bilaketa proaktiboa esploratzeko aukera. Halaber, Bizitza Betearen ikuspegi hori aintzat hartzen duten gizarte-politiken beharra nabarmendu du (Eusko Jaurlaritzako Berdintasun, Justizia eta Gizarte politiketako Sailak bere egin du), zahartze aktiboaren ikuspegia gaituz.